

УДК 94 (477) (092)

Микола Ковальський

**6-ИЙ ВИПУСК СЕРІЇ “НАРИСИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ”
ПРОФ.О.П.ОГЛОБЛИНА (1941 Р.): КОНЦЕПТУАЛЬНІ Й
ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ**

У статті вперше в літературі здійснено огляд і аналіз праці О.П. Оглобліна “Україна в кінці XVII – в першій чверті XVIII ст.” (як 6-ий випуск серії “Нариси з історії України”), опублікованій львівською друкарнею Академії наук України напередодні Великої Вітчизняної війни. У бібліографічному покажчику 1977р., складеному проф.Л.Винаром, ця праця помилково (поскільки самої книги в розпорядженні його тоді не було) зазначена як така, що не з'явилася у світ.

У другій половині 30-х рр. – 1941 р. були підготовлені науковцями Інституту історії України у Києві перші чотири випуски циклу “Нариси з історії України” від часів Київської Русі і до закінчення визвольної війни українського народу 1648-1654 рр., що стало помітним явищем української історіографії. Авторами цих нарисів були такі відомі українські історики, як Кость Григорович Гуслистий (1902-1973), Федір Олександрович Ястребов (1903-1973), Микола Неонович Петровський (1894-1951) [1].

Останній з цієї серії, шостий випуск був написаний професором Олександром Петровичем Оглобліним під назвою “Україна в кінці XVII – в першій чверті XVIII століття” [2]. Цей том є у моєму зібранні і перейшов до мене із бібліотеки визначного українського історика Вадима Дядиченка (1909-1973). До речі, в книзі як додаток вміщена “Хронологія” [2. – С.269-279], де зазначено, що вона “складена старшим науковим співробітником Інституту історії України АН УРСР В.А. Дядиченком” (Там само. – С.269). На цьому примірнику мається особистий підпис цього вченого, хоч, правда, без дати.

У кінці книги зазначений тираж (наклад) – 1300 + 70 із зазначенням “Підписано до друку 12.V.1941р.”. Книга ця, як було це обов'язковим для тих часів, пройшла офіційну цензуру, що зафіксовано такою позначкою “В.Ф.2832”. Книга ця вийшла з друкарні Академії наук УРСР у Львові і вказана її адреса Львів, вул. Оссолінських, 11. У збірнику на пошану проф. д-ра Олександра Оглобліна (Нью-Йорк, 1977, у бібліографії праць цього вченого за 1920-1975 рр.), складений проф. Любомиром Винарем, ця книга описана без головного заголовку “Нариси з історії України” вип. VI [3. – С.100], а у примітці №20 помилково зазначено “Книга в світ не вийшла” [Там само. – С.121], бо її примірник у автора цього бібліографічного огляду не мався.

На звороті титульного аркуша цієї праці проф. О.П.Оглоблина значить-ся: “Відповідальний редактор С.М. [= Сергій Миколайович] Белоусов” [1897-1985]. В своїй автобіографії 1964р. “Мій творчий шлях українського історика” проф. О.Оглоблин висловив добрі слова про “тодішнього директора Інституту [історії України АН УРСР. – М.К.] Сергія Миколайовича Білоусова, людину культурну і порядну, який мав справжню пошану до історії” [4. – С.41].

У тій книзі вміщена невелика за обсягом “Передмова”. Не зважаючи на обмеження тодішньої цензури (офіційно вона звалась “окрлітом, облітом”), що мало принципове значення, бо до певної міри сприяла пересічному читачу можливість зрозуміти суттєві аспекти власного погляду О.Оглоблина на головні проблеми української історії кінця XVII – поч. XVIII століття. Перше ж речення її розставило певні акценти на тогочасні глобальні факти: “В історії Східної Європи XVII ст. вирішальними подіями була *велика визвольна війна* [курсив мій. – М.К.] українського народу під проводом Богдана Хмельницького і приєднання України до Росії. Правда, не вся Україна визволилась тоді спід “іга лядського”. Правда, приєднання України до *царської* [– такий шрифт в оригіналі М.К.] Росії було лише “*меншим лихом*” [курсив мій. – М.К.]. Але немає жодного сумніву, що дальший хід історії Східної Європи був визначений саме цими двома подіями... Головним завданням шляхетської Польщі було повернення українських земель, утрачених нею під час визвольної війни 1648-1654 рр... Головним завданням царської [розрядка в оригіналі. – М.К.] Росії на Україні було... поступово перетворити її в *свою колонію* [курсив мій. – М.К.]... Царська Росія, особливо після 1709р., посилює свою *традиційну колоніальну політику на Україні*” [курсив мій. – М.К.]. [Там само. – С.3-4].

Завершуючи цей текст про “основні моменти” даної книги, “яка виходить як VI випуск серії “Нарисів історії України”, автор цієї праці зазначив, що “головне завдання цієї серії – дати *загальнодоступний виклад історії України, призначений для студентів, викладачів середніх шкіл і широких кіл читачів*” [курсив мій. – М.К.] [Там само. – С.4]. Принциповим є те, що автор – О.Оглоблин виділив свою джерельну базу, обмежившись “лише посиленням на неопубліковані архівні джерела...” [Там само.], що фактично стали унікальними, бо автор не міг аж ніяк тоді передбачити майбутнього трагізму долі київських архівів, які частково загинули в результаті військових лихоліть 1941-1943 рр.

Хронологічні рамки даних нарисів охоплюють час від 1687 року (тобто від першого кримського походу як одного із головних наслідків “вічного миру” 1686 року Росії з Польщею і “приєднанням Росії і *України* [курсив мій. – М.К.] до антитурецької коаліції – так званої “священної ліги” [Там само. – С.5]) і по 1725 р. (тобто до смерті Петра I).

Цей час в історії України був насичений дуже важливими подіями. До речі, О.Оглоблин в дослідженні історії України цього періоду не мав на той

час такого солідного попередника як найвидатніший український історик проф. М.Грушевський, якого фундаментальна “Історія України-Русі” була доведена лише до середини 50-х рр. XVII ст.[5], а інший авторитетний дослідник М.Костомаров в працях про Мазепу і мазепинців не виявив достатньої всебічності [6. – С.14(39)-25(50); 7].

Для даної монографії О.Оглобліна притаманне синхронне поєднання соціально-економічної, політичної і військової історії України.

Ось назви п’ятьох розділів цієї книги:

1. Україна в першій турецькій війні (1687 – 1700) [Там само. – С.5-33].
2. Соціально-економічні відносини на Лівобережній Україні в кінці XVII – на початку XVIII ст. і політика Мазепи [Там само. – С.34-99].
3. Боротьба українського народу проти шляхетської Польщі на Правобережній Україні в кінці XVII – на початку XVIII ст. [Там само. – С.100-135].
4. Боротьба російського і українського народів проти шведських загарбників (до 1709р.) [Там само. – С.136-190].
5. *Колоніальна політика царизму на Україні в першій чверті XVIII ст.* [Курсив мій. – М.К.] [Там само. – С.191-268].

Нарис О.П.Оглобліна висвітлює історію України з кінця XVI – до першої чверті XVIII ст. включно в таких напрямках: політична історія Гетьманщини – в складі Російської імперії та Правобережної України під владою Речі Посполитої (Польщі), соціально-економічна історія, органи управління – Перша Малоросійська колегія, народні повстання, Україна у Російсько-Турецьких війнах кінця XVII – початку XVIII ст. і Північній війні. Історія культури України в даному томі, на відміну від томів другого і третього “Нарисів”, відсутня, крім параграфу “Перші обмеження українського друку” [Там само. – С.259]. В даному нарисі відсутній історіографічний огляд, як це було у попередньому, 4-му випуску “Нарисів”, автор яких був М.Н.Петровський. О.Оглоблін на сторінках цього нарису неодноразово вступає в полеміку із своїми попередниками і висловлює заперечення щодо їх концепцій [Там само, напр.: С.11, 137, 191 та ін.]. Поряд з цим текст цих “Нарисів” свідчить, що О.Оглоблін користувався і іноді посилався на праці насамперед такого відомого українського історика як Олександр Лазаревський (1834-1902), зокрема “Малороссийские посполитые крестьяне” (К., 1908), “Описание старой Малороссии (К., 1888. – Т.1) [Там само. – С. 229, 242].

З величезного і різноманітного комплексу історичних сюжетів в цій книзі вибрані нами лише деякі.

В даному нарисі з історії України заслуговує відзначення така основна лінія як українсько-російські стосунки, відношення царської влади до України.

Перший із такого роду сюжетів є Коломацькі статті 1687 р. Оцінка цього документу: “На “Коломацьких статтях”, безперечно, позначилися загальні

політичні обставини того часу: з одного боку, *військово-політична перевага царського уряду* [курсив мій. – М.К.] над козацькою старшиною, з другого боку, слабкість козацької старшини... “Коломацькі статті”... являли собою дальший крок на шляху обмеження політичної влади козацької старшини на Гетьманщині [Там само. – С.12-14]... “Коламацькі статті” забезпечували передусім *інтереси царського уряду на Україні* [курсив мій. – М.К.]. Зокрема велику увагу було приділено актуальним питанням зовнішньої політики” [Там само. – С.14].

Окреме місце в цьому випуску “Нарисів” займає розповідь про *малоросійську колегію*. Генеза цієї інституції – установи мається в параграфі “Заснування малоросійської колегії”. У цьому тексті зазначено: “Значним кроком на шляху політичного забезпечення інтересів царизму на Україні було утворення в 1722 р. “Малороссийской Коллегии” [Там само. – С.253], а в указі гетьману І.Скоропадському 29 квітня 1722 р. про її заснування на чолі з бригадиром Степаном Вельяминовим, який очолював шість штаб-офіцерів, роз’яснювались по чотирьом пунктам функції цієї інституції. Принципове значення мав аналіз О.Оглоблиним цього царського указу. Вчений писав про те, що “указ 29 квітня 1722 р. чітко формулює основні завдання царського уряду на Україні. Політичне забезпечення українського плацдарму імперії вимагало відповідної організації контролю імперського уряду над судом і фінансами Гетьманщини, а разом з тим – над всією адміністрацією гетьманського регіменту. Поліцейські і фіскальні інтереси царського уряду яскраво виявилися в утворенні Малоросійської колегії [Там само. – С.253-254].

Розповідаючи про події цього надзвичайно важливого і відповідально-го періоду в історії України О.Оглоблин подав досить змістовні нариси про українських державних і політичних діячів – І.Мазепу, К.Гордієнка, С.Палія, П.Орлика, І.Скоропадського, П.Полуботка, Д.Апостола та ін., серед яких привертають увагу нариси про І.Мазепу, І.Скоропадського, П.Полуботка.

Досить об’єктивна характеристика і опис в цій книзі Івана Мазепи, що було, безперечно, для того часу в советській історіографії історії України досить відважним явищем. В книзі читаємо: “Чимало важили й особисті здібності Мазепи. Розумна і спритна людина, Мазепа дістав добру освіту, володів кількома мовами, багато читав, був хорошим оратором і непоганим стилістом. Однак передусім Мазепа був прекрасний дипломат, що чудово володів умінням і якнайбільше привабити до себе людину, і якнайбільше її обдурити... Немає жодного сумніву, що ті властивості Мазепи допомогли йому зробити блискучу кар’єру...” [Там само. – С.11]. Не менш вдале зауваження О.Оглоблина, що “Мазепа виділявся на досить таки сірому фоні старшинської верхівки, яка в критичний момент не спромоглася знайти в своєму колі сильнішої фігури” [Там само].

Характеризуючи гетьмана *Івана Скоропадського* (1708-1722), проф. О.Оглоблин відмітив його відносини з І.Мазепою: “Уже саме призначення

Скоропадського на Стародубське полковництво, – писав О.Оглоблін, – свідчило про те, що Мазепа цілком йому довіряв. Мазепа очевидно був цілком певний щодо Скоропадського, коли 30 жовтня 1708 р., уже з шведського табору писав йому..., причому Скоропадський мав діяти спільно з наказними полковниками переяславським і ніженським, що не пішли з Мазепою... Про те, що Скоропадський був прибічником Мазепи знали і в шведському таборі... Однак Скоропадський залишився вірним Петрові і брав активну участь в обороні Стародуба від шведів. Це, безперечно, звернуло на нього увагу Петра, який і підтримав його кандидатуру на виборах гетьмана в Глухові 6 листопада 1708 р.” [Там само. – С. 168-169].

Окреме місце в книзі присвячене наказному гетьману *Павлу Полуботку* (1722-1723) [Там само. – С. 255-258], про якого він писав, що Павло Полуботок... був одним із найяскравіших представників старшинської аристократії кінця XVII – першої чверті XVIII ст. [Там само. – С. 255]. Формально критикуючи “українську поміщицьку історіографію за вихваляння духу Полуботка”, як “захисника українського автономізму” [Там само. – С. 255-256], проф. О.Оглоблін розкрив його політичну діяльність, зазначивши, що “ця кандидатура [на обрання новим гетьманом] була до царського уряду ще мало прийнятна [ніж Д. Апостол. – *М.К.*], тим паче, що він ніколи не мав довір’я Петра...” [Там само. – С. 257]. О.Оглоблін підкреслив, що “Полуботок користувався популярністю в колах старшинської аристократії, маючи репутацію “сильної людини”, а це в тогочасних умовах давало йому в очах старшини перевагу над старим Апостолом” [Там само]. Завершуючи цю розповідь О.Оглоблін зазначив, що “справа Полуботка або, власне, опозиція старшинської аристократії в політиці Петра I на Україні закінчилася поразкою старшинської верхівки. Позиція царського уряду була міцніша. Полуботка не підтримала не тільки дрібна й середня старшина і зв’язані з нею кола купецтва, а навіть і частина старшинської аристократії, яка воліла зберегти добрі стосунки з царським урядом” [Там само. – С. 268].

Найбільш важливою для даної роботи була широка і різноманітна джерельна база, залучена проф. О.Оглобліним до висвітлення історії України даної доби. Джерельна інформаційна вартість цих нарисів з історії України є найбільш вагомою і зберігається на сьогодні.

Джерельна база цієї праці складається з двох частин.

Перша з них – це вже раніше опубліковані документальні і наративні пам’ятки. Хоч вони подаються без посилань, включаючи численні цитати, виклад, інтерпретації текстів, серед яких літописи Грабянки, Величка, Лизогубівський та ін., мемуари Отвіновського, Юст Юля, публіцистика Феофана Прокоповича, Ф.Салтикова та ін., діаріуш і конституція П.Орлика, публікації серійних дореволюційних видань, таких як “Архив Юго-Западной России”, “Акты относящиеся к Южной и Западной России”, публікації

в журналі “Киевская старина” та ін. В “Нарисах” використані публікації джерел відомого українського історика Д.М.Бантиша-Каменського, посилення на його книжку “Источники Малороссийской истории (М., 1859. – Ч.2)”, а саме на універсал гетьмана І.Скоропадського 1721 р., поданий на сторінці 230. Залучення великої кількості публікацій джерел з історії України О.Оглоблиним є свідченням справді колосальної історичної, зокрема джерелознавчої, срудити вченого.

Поскільки ця робота не була спеціально джерелознавчою, (до речі, в передвоєнні роки, крім поодинокі монографії М.Н.Петровського (1894-1951) про літопис Самовидця [8], джерелознавчий напрямок в українській історіографії фактично не існував). В цій праці Оглоблина не мали окремого місця питання джерельної класифікації, вірогідності, достатності і репрезентативності письмових пам'яток. Тільки в одному випадку в даному “Нарисі” вдалось виявити поодинокі місце з оцінкою інформативної нечіткості або недостатності джерельних свідчень. На сторінці 87 цих “Нарисів” читаємо: “Діяльність старшинської опозиції [стосовно гетьмана Мазепа. – М.К.] дуже мало відома; збереглися, природно [курсив мій. – М.К; невідомо, що тут мається на увазі? – М.К.] лише фрагменти, окремі, нерідко дуже неясні натяки документів”.

Окремий комплекс джерел у даному нарисі складають архівні, раніше не впроваджені до наукового обігу, і заслуга їх наукового поширення належить саме професору О.Оглоблину, шляхи такого впровадження до наукового обігу були у таких напрямках: посилення, згадування, цитування, повного або скорочення і повідомлення про їх датування. Зазначене місце зберігання до кінця 30-х рр. ХХ ст. (принаймні місця зберігання) дали можливість майбутнім поколінням істориків мати інформацію про наявність у передвоєнні роки таких комплексів. Звернення до наукового апарату (по сторінкових приміток) дозволило здійснити джерельну і джерелознавчу інформацію різних аспектів історії України XVII-початку XVIII ст. Такий певний досвід реконструкції первісного складу джерельної бази в історії України автор даної статті вже має [9].

За місцем тогочасного зберігання письмових джерел, що використовувались автором у даному нарисі до Великої вітчизняної війни дозволяє поділити ці архівні, неопубліковані джерела на шість груп. Це – документи центральних державних архівних установ Москви і Києва, Київського обласного державного архіву, відділу рукописів академічної бібліотеки в Києві і особисті зібрання двох дослідників: Наталії Полонської-Василенко (1884-1977) і автора даних “Нарисів” Олександра Оглоблина.

Найбільшою в кількісному відношенні були документи виявлені О.Оглоблиним у Москві в архіві, що тоді (1931-1941) мав назву “Государственный Архив феодально-крепостнической эпохи” (ГАФКЭ), а з 1941 р. Центральный Государственный Архив Древних Актов (ЦГАДА), після розпаду ко-

лишнього Радянського Союзу він одержав назву Российский Государственный Архив Древних Актов (РГАДА). З цього архіву О.Оглоблін за нашими підрахунками здійснив посилання на 31 документ. Найбільшою групою з ГАФКЭ були не ідентифіковані тепер документи, які в посиланнях О.Оглобліна називаються “Малороссийские подлинные акты”. Здійснена систематизація в порядковій послідовності цих джерел дозволяє точно вказати тодішні номери цих актів: 379, 473, 531/513, 538/520, 566/547, 567/548, 605, 635, 636, 667, 668, 683, 729/712, 790/775, 799/783, 812-799, 866/851, 878, 863, 996(981), 997(982), 1004/989, 1140(1159). [2. – С.79-81, 88, 90-93, 96, 97, 111, 112, 118, 122, 151, 167, 168]. Таким чином їх всього 22 позиції із 31. Поскільки тепер такий корпус джерел в РДАДА (ЦДАДА) не виділяється, припускаю, що ці документи були з Ф.124 – “Малороссийские дела”.

Є також одне посилання на таку збірку “Дела Малор. [=“Дела Малороссийские”][С]в'язка 75, “№50” і “№104” [2. – С.88].

Наступні групи джерел із ГАФКЭ – ЦГАДА-РДАДА, виділені О.Оглобліним це – документи із 7 книг “Малороссийского приказа” Тт.59, 62, 64, 66, 67, 86 і 94, а також стовпці цього ж фонду (№6020/209) [Там само. С.88, 89, 98, 118, 120, 123, 127, 129, 131, 134, 153, 155] фонду 229 “Малороссийский приказ” [10. – С.230-231; 11. – С.69-76].

За кількістю використаних О.Оглобліним архівних документальних джерел у цьому нарисі друге місце займають позиції із збірок *Київського Державного Архіву Давніх Актів* (тепер Центральний Державний Історичний Архів України у Києві (така його назва з 1941 р.)). Звідси О.Оглобліним використані 4 судово-адміністративні книги, старі номери яких до воєнного часу – 2, 6, 7, 25. Згідно таблиці “Списку актових книг, що зберігаються в Київському Центральному Архіві” (назва перекладена з російської на українську мову), складеного відомим архівістом учнем В.Антоновича Іваном Каманіним (1850-1921), все це були Київські гродські книги кінця XVII ст. і тільки книга №25 – початку XVIII ст. Наводимо відповідну нумерацію сучасну і довоєнну цих книг: кн.2=кн.3 (ф.2, Київська гродська записові поточна і декретова книга за 1684-1685 рр.), кн.6=кн.7 (того самого фонду за 1696 р.), кн.7=кн.8 (ф.2 за 1697, 1698, 1699 рр.), кн.25=кн.10 (того ж фонду).

Всі ці актові книги збереглись в ЦДІА в Києві, хоч цей архів поніс величезні і не компенсовані втрати, особливо за XVIII ст.

Тому тепер можна зробити звірку цих актів, на які спирався О.Оглоблін з даних чотирьох актових книг. Із документальної колекції (серія “Б” (тепер ф.223 ЦДІА України в Києві) в цьому нарисі використаний один документ №348 (Арк.1-4), причому О.Оглоблін зазначив “документ за іншими списками був кілька разів опублікований в оригіналі й перекладі” [Там само. – С.109]

Масться також опис колекцій цієї серії [13. – С.277-278] і її спеціальний аналіз О.М.Андріяшева [14. – С.153-156].

В структурі джерельної бази цих нарисів О.Оглоблина особливо важливе місце займають оригінальні документи збірки “Київської археографічної комісії” (Ф.220 ЦДІА). О.Оглоблин використав 8 документів із цієї збірки: №288, 387, 393, 400, 401, 477, 480 і 501 [2. – С.234, 236, 247, 238, 228, 235, 230, 248, 227]. На жаль, ця документальна колекція як і певні групи судово-адміністративних книг України (особливо XVIII ст. [12]) зазнали капітальних і не відворотних втрат, не збереглися до цього часу, а тому передача їх текстів в нарисах О.Оглоблиним є унікальним першоджерелом. Опис-покажчик збережених актів цієї колекції в ЦДІА України у Києві, що дочекався видання лише в 70-их роках ХХ століття, складається із двох за часом частин: з них перша, основна видана в 1971 р. [15] і друга – доповнення тодішнім і багаторічним директором ЦДІА України в Києві Л.З.Гісцовою і старшим науковим співробітником цього ж архіву М.С.Фаустовою [16] в 1974 р. в київському архівному журналі, а довоєнні описи, на жаль, загинули під час військових подій у Києві, і тепер важко встановити первісний склад цієї збірки [15. – С.4].

Із відділу рукописів бібліотеки АН УРСР були використані 9 джерел. Два документи (№ 97 і 101, т.2 [2. – С. 35 і 216] – з рукописів відомого українського археографа і історика, голови в 1848-1857 рр. тимчасової комісії для розбору давніх актів в Києві Михайла Судієнка (1803-1873). Для цих “Нарисів” були також використані в цьому відділі рукописів документи з двох збірників Київського університету: № 174 (лист Івана Мазепи до російських царів Івана і Петра 1691 р. [Там само. – С. 239]) і № 147 – Універсал гетьмана Івана Скоропадського 1709 р. Використано також документ із книги “Реєстр пожитков Данила Апостола” 1724 р. [Там само. – С. 227]. Із документальних збірок українських істориків використані документи зібрані визначним українським істориком, дослідником історії України XVIII ст. Олександром Лазаревським (1834-1902), і два документи зібрання українського історика, археографа, архівіста, музеолога і генеолога Вадима Модзалевського (1882-1920): документи №№ 27, 507 і 27 556 [Там само. – С. 233, 242]. Інвентар люстрації 1690 р. О.Оглоблин розшукав з колекції документів цього ж відділу рукописів.

Найменш репрезентативно у цьому нарисі представлена збірка Київського обласного архіву – документи Києво-Печерської Лаври (№1342 за 1724 р.) [2. – С.217].

Зовсім неможливо зараз ідентифікувати названі в цих нарисах в примітках документальні збірки Н.Д.Полонської-Василенко (1884–1977) (в посиланнях зазначено “Збірка рукописів Н.Д.Полонської-Василенко), яка напевно, надавала О.Оглоблину можливість ознайомитись з її збірками. Звернення до тексту цих нарисів дозволяє встановити, що це були такі джерела: документи про Семена Палія 1690 р., “Універсал” гетьмана Івана Скоропадського 1709 р., акти Мгарського монастиря [Там само. – С. 117, 118, 119, 143, 245]. Зробив посилання О.Оглоблин і на свою збірку [Там само. – С.225],

назвавши це посилання в такій формі “З нашої збірки рукописів” (1716 р.) про напад В.Танського на володіння Києво-Видубицького монастиря, с.Ярославку.

На закінчення цього короткого огляду можна зробити висновок про доцільність ще більш широкого аналізу цієї праці О.Оглоблина, яка, безперечно, заслуговує ще більш детального вивчення. Завдяки даним нарисам збереглися важливі відомості з історії України кінця XVII – початку XVIII ст., що можуть бути використані в подальших наукових студіях, як це було пізніше зроблено київським істориком професором Київського університету Вадимом Архиповичем Дядиченком, дослідником історії України другої половини XVII – початку XVIII ст. і знавцем українських джерел і палеографії [17].

Звернувшись до його монографії (1959 р.) “Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст.” на С.8 при огляді архівних джерел з даної теми він згадує про використання ним в 1938-1940 рр. документів збірки “Археографічної комісії” (цей фонд, за словами В. Дядиченка, загинув під час пожежі 1943 р.) – ревізії міського населення проведені в 1723 р. по Стародубському і Київському полках.

Отже, у цій частині джерельної бази дослідження В. Дядиченка і О. Оглоблина взаємно доповнюються. На мою думку, вимагають окремих студій такі перехресні джерельні співставлення.

6-й випуск “Нарисів з історії України” О. Оглоблина знаменував суттєвий внесок до української історіографії, що, безперечно, заслуговує окремого місця в аналітичних працях з історії української історичної науки.

Примітки

1. Нариси з історії України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1937. – Вип.1. Гуслистий К., Ястребов Ф. Київська Русь і феодальні князівства XII-XIII ст. – 205с.; Нариси з історії України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1939. – Вип.2. Гуслистий К. Україна під литовським пануванням і захоплення її Польщею (з XIV ст. по 1539р.). – 195с.; Нариси з історії України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1941. – Вип.3. Гуслистий К. Визвольна боротьба українського народу проти шляхетської Польщі в другій половині XVI і в першій половині XVII ст. (60-ті XVI – 30-ті роки XVII ст.). – 188 с.; Нариси з історії України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1940. – Вип.4. Петровський М.Н. Визвольна війна українського народу проти гніту шляхетської Польщі і приєднання України до Росії (1648-1654). – 268с.
2. Нариси з історії України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1941. – Вип.6. Оглоблин О.П. Україна в кінці XVII – в першій чверті XVIII ст.. – 281 с.
3. Винар Л. Бібліографія праць проф. д-ра О.Оглоблина (1920-1975)//Збірник на пошану проф. д-ра О.Оглоблина/Відп. ред. В.Омельченко. – Н.-Й, 1977. – С.93-111
4. Оглоблин О. Мій творчий шлях українського історика//Там само. – С.20-36
5. Грушевський М. Історія України-Русі. – К., 1928. – Тому дев'ятого невідомої частини (Хмельниччина 1650-1653 рр.). – 621 с.

6. Костомаров Н. Мазепа. – М., 1992. – 335 с.
7. Крип'якевич І. Українська історіографія XVI-XVIII-XIX-XX ст. [Так на титульному аркуші із колекції бібліотеки НТШ у Львові]. – Львів, 1922. – Нарис про М.Костомарова. – С.14(39)-25(50); Пінчук Ю.А. Микола Іванович Костомаров (1817-1885). – К.: Наук. думка, 1992. – 233 с.
8. Петровський М.Н. Нариси історії України XVII – початку XVIII ст. Досліди над літописом Самовидця. – Х., 1930; Сарбей В.Г., Швидько Г.К. Видатний радянський історик (Життєвий і творчий шлях М.Н.Петровського) // Феодалізм: Економіка. Класова боротьба. Культура: Зб. наук. праць [До 90-річчя з дня народження М.Н.Петровського]. – К.: Наук. думка, 1986. – С.4.
9. Ковальський М.П. З досвіду реконструкції первісного складу документів з історії України XVI-XVII ст. відділу рукописів Петербурзької публічної бібліотеки // Проблеми історіографії та джерелознавства історії України: Міжвузівський збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1991. – С.109-121.
10. Центральный государственный архив древних актов. Путеводитель / Под ред. С.К.Богоявленского. – М., 1946. – Ч.І. – 364 с.
11. Центральный государственный архив древних актов СССР. Путеводитель: В 4-х томах / Ред. кол. М.И.Автократава (отв. ред.) и др. – М., 1991. – Т.1. – С.528.
12. Список актовых книг, хранящихся в Киевском центральном архиве [1862-1864] / Сост. И.Каманин. – 216 с. // ЦДІА України в Києві.
13. Центральный государственный исторический архив УССР в Киеве: Путеводитель / Под ред. А.В.Бондаревского и др. – К., 1958. – 348 с.
14. Андріяшев О.М. Серія Б // Центральний архів стародавніх актів у Києві: Зб. стат. за ред. В.О.Романовського. – К., 1929. – С.153-156.
15. Каталог колекції документів Київської археографічної комісії 1369-1899 / Упоряд. Я.Р.Дашкевич, Л.А.Проценко, З.С.Хомуцька; Відп. ред. І.О.Гуржій. – К.: Наук. думка, 1971. – 184 с.
16. Гіськова Л.З., Фаустова Н.М. Доповнення до “Каталога документів Київської археографічної комісії” // Архіви України. – 1974. – № 1. – С.50-63.
17. Дядиченко В. З історії боротьби українського народу на Правобережжі проти шляхетської Польщі в кінці XVII ст. // Наукові записки [Інституту історії і археології України АН УРСР] / За ред. К. Гуслистого, М.Петровського, Л.Славіна, М.Супрунська, Ф. Ястребова. – [Уфа]: Вид-во АН УРСР, 1943. – С. 181-196; Дядиченко В.А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. – К., 1959. – 532 с. Про Вадима Архиповича Дядиченка: Радянська енциклопедія історії України. – К., 1970. – Т.2. – С.102; Учені вузів Української РСР. – К.: Вид-во Київського ун-ту. – 1968. – С.155; Радянська освіта. – 1973. – 29 серп. – № 69.

For the first time in the literature the author makes an attempt to review and analyze O. Ohloblyn's work "Ukraine in the end of the XVII – the first quarter of the XVIII centuries" (as the 6-th issue of the series "Sketches on the history of Ukraine") published by Lviv Printing House of the Academy of Sciences of Ukraine just before the Great Patriotic War. In the Bibliography index made by professor L. Vynar in 1977 this book was mention as a non-published one, as the author of the index did not have it at his disposal.